

Полоус О.В.

кандидат економічних наук, доцент

Національний авіаційний університет, м. Київ

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

В умовах посилення конкуренції в межах глобальної економічної системи більшість розвинутих країн тяжіє до активного розвитку ринків інноваційних продуктів та послуг, оскільки вдала кооперація державного сектору та бізнес-структур в даній сфері здатна забезпечити гідний рівень та якість життя населення, і, як наслідок, сприяти формуванню та розвитку нового цифрового типу людського капіталу нації. Для України розвиток сфери інноваційних послуг має стати стратегічно важливим напрямом, який сприятиме не лише покращенню економічних позицій в регіоні та світі, а й формуванню економіки нового, інноваційного типу.

Процеси глобалізації, що динамічно набувають обертів в останнє десятиліття, інколи відсувають питання розвитку інноваційної сфери нашої держави на другий план, ставлячи перед державою виклики економічного, політичного та соціального характеру, які є притаманні світовій спільноті у визначений період часу. При цьому слід наголосити, що саме активний розвиток інноваційної сфери України може стати тим інституціональним ресурсом, який здатний забезпечити довгострокове економічне зростання поза впливом згаданим вище факторів зовнішнього глобального середовища. В світових масштабах рівень розвитку ринку інноваційних продуктів та послуг держави, її інноваційної системи оцінюється за допомогою ряду глобальних індексів, які надають інтегральну оцінку інноваційних показників, часто у сукупності із іншими ключовими для даної сфери показниками.

Всесвітньою організацією інтелектуальної власності за підтримки Корнельського університету та школи бізнесу INSEAD розробляється Глобальний індекс інновацій, який дозволяє оцінити рейтинги провідних країн-новаторів за минулий рік та визначити позиції конкретної держави серед 130 досліджуваних країн [1]. В 2019 році пріоритети доповіді за Глобальним індексом інновацій змістилися в бік розвитку медичних інновацій, за якими дослідники даного рейтингу вбачають здорове майбутнє світової спільноти.

Найінноваційнішими країнами за версією Глобального індексу інновацій станом на 2019 рік стали Швейцарія, Швеція, США, Нідерланди та Великобританія. Україна посіла 47 сходинку даного рейтингу, погіршивши свої позиції на чотири пункти (43 сходинка станом на 2018 рік). В табл. 1 представлена динаміка зміни позицій України та країн-сусідів за Глобальним індексом інновацій.

За даними табл. 1 можна зробити висновки, що серед країн-сусідів України найбільш інноваційною країною є Угорщина, яка з 2015 року майже не змінювала позицій в рейтингу, утримуючи 33 сходинку серед 130 досліджуваних країн світу. Досить стабільні позиції за інноваційністю має

також Польща, яка значно покращила позиції в рейтингу у 2016 році зайнявши 39 сходинку (46 сходинка в 2015 році) та утримуючи її станом на 2019 рік. Найменш інноваційними сусідами України за версією Глобального індексу інновацій є Молдова та Румунія, а Грузія станом на 2019 рік значно покращила свої позиції, зайнявши 48 сходинку (59 сходинка станом на 2018 рік) та майже наздогнавши Україну.

Таблиця 1
Динаміка зміни позицій за Глобальним індексом інновацій
2015-2019 рр., рейтинг

Країна	Рейтинг				
	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	64	56	50	43	47
Молдова	44	46	54	48	58
Грузія	73	64	68	59	48
Болгарія	39	38	36	37	40
Польща	46	39	38	39	39
Румунія	54	48	42	49	50
Угорщина	35	33	39	33	33

Загальний рейтинг Глобального індексу інновацій для України формується із наступних складових (рис. 1).

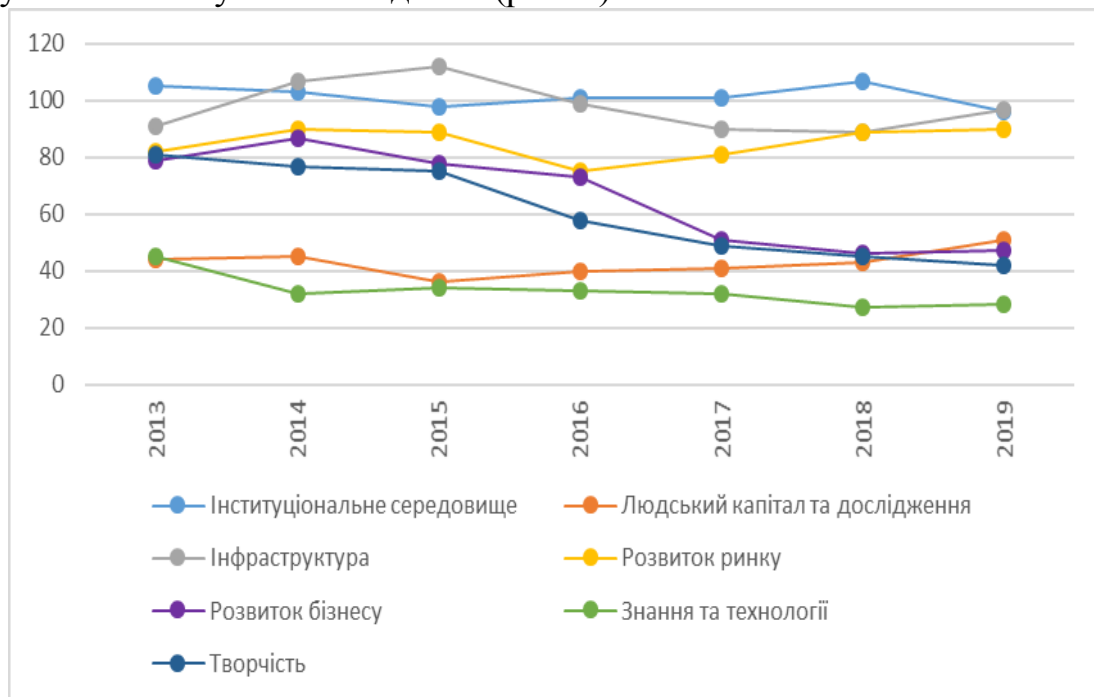

Рис. 1. Динаміка зміни складових Глобального індексу інновацій України, 2013-2019 рр.

Рейтинги зазначених на рис. 1 складових відрізняються і дозволяють визначити, що до сильних сторін інноваційної діяльності України за оцінками

експертів відносяться знання та технології та людський капітал та дослідження. Стримуючими факторами для подальшого розвитку інноваційного сектору нашої держави, які, в тому числі, спричинили втрату рейтингових пунктів в 2019 році стали інституціональне середовище та недостатньо розвинута інноваційна інфраструктура.

Розглянемо більш детально складову «Людський капітал та дослідження», адже станом на 2019 спостерігалось падіння рейтингу за нею, хоча у передні роки вона забезпечувала підвищення позицій України в Глобальному індексі інновацій (рис. 2).

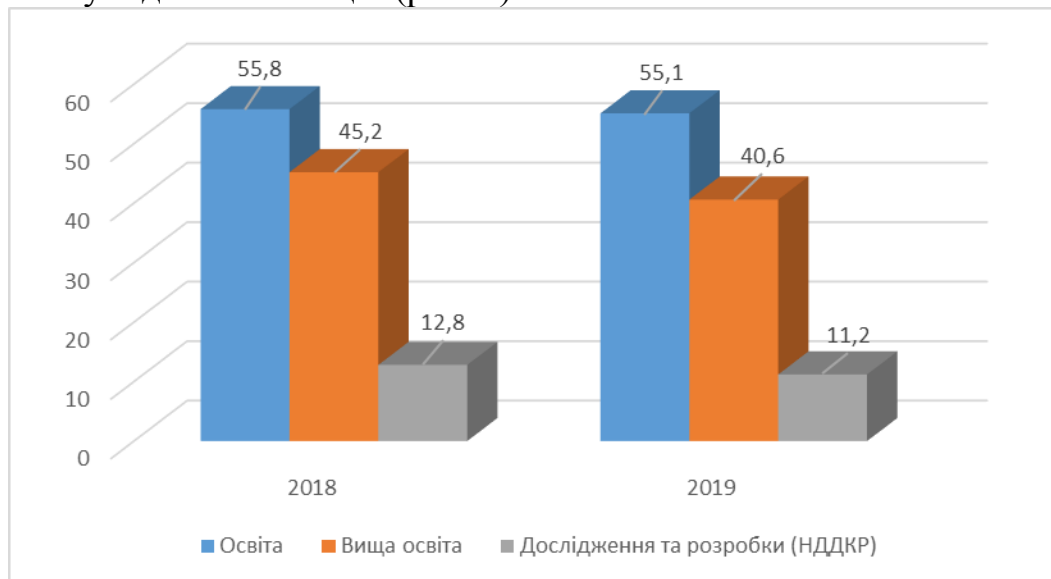

Рис. 2. Показники складової «Людський капітал та дослідження» Глобального індексу інновацій України, 2018-2019 рр.

За даними рис. 2 можна зробити висновки, що на погіршення позицій за даною складовою вплинули перш за все негативні тенденції в сфері вищої освіти України, які мають бути досліджені більш детально із використанням інформації із статистичних вітчизняних джерел, адже показники в сфері початкової та середньої освіти, а також досліджень та розробок залишилися майже незмінними.

Ще одним фаховим рейтинговим, який заслуговує уваги при дослідженні ринку інноваційних послуг держави є Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg, який складається ним за підтримки ряду міжнародних організацій [2]. Дані щодо позицій України та країн-сусідів в даному рейтингу наведені в табл. 2.

За останньою інформацією агентства Bloomberg станом на 2020 рік Німеччина посіла перше місце за Індексом інноваційного розвитку, перервавши шестирічне перебування в лідерах Південної Кореї, а США вперше впали на 9 позицію за даним індексом. Сінгапур додав три рейтингові пункти і повернувся у трійку лідерів, тим самим повернувши собі позиції 2018 року.

Україна посіла 56 сходинку із 60 досліджених країн, втративши у порівнянні з 2019 роком три рейтингові пункти. Лідером серед країн-сусідів

нашої держави за даним індексом стала Польща, обігнавши Угорщину на три рейтингових пункти у 2020 році. При цьому дослідники агентства Bloomberg відмічають значний ступінь проникнення високих технологій та високу патентну активність українських заявників. Варто відзначити, що станом на 2020 рік відмічається значне падіння за показником ефективності вищої освіти в Україні (з 28 позиції в 2019 році на 48 у 2020 році), що підтверджує необхідність дослідження проведених за даних час реформ у даній сфері розвитку людського капіталу України. Молдова та Грузія, які були використані для порівняльного аналізу за попереднім індексом, не були представлені у дослідженні, проведеному агентством Bloomberg.

В європейському регіоні оцінювання ефективності національних інноваційних систем відбувається за допомогою Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло, який дозволяє віднести країни Європи до однієї із чотирьох груп (інноваційні лідери, сильні інноватори, помірні інноватори, повільні інноватори) у відповідності до отриманих оцінок за рядом ключових критеріїв інноваційної діяльності.

Таблиця 2

Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg, 2019-2020 рр.

Країна	Рік	Загальний рейтинг	Інтенсивність досліджень і розробок	Виробництво з доданою вартістю	Продуктивність	Проникнення високих технологій	Ефективність вищої освіти	Концентрація дослідників	Патентна активність
Україна	2019	53	54	58	60	37	28	46	35
	2020	56	57	57	57	35	48	49	36
Болгарія	2019	41	45	32	49	44	33	34	48
	2020	42	45	33	48	47	44	37	50
Польща	2019	22	36	20	40	18	16	38	37
	2020	25	35	17	39	22	19	38	29
Румунія	2019	29	55	18	32	23	24	47	24
	2020	32	56	19	32	23	27	47	30
Угорщина	2019	32	30	12	50	26	50	33	50
	2020	28	25	13	40	18	54	30	48

Відповідно до доповіді «Європейське інноваційне табло 2019» [3], Швеція є лідером інновацій ЄС у 2019 році, за нею слідує Фінляндія, Данія

та Нідерланди. Сполучене Королівство та Люксембург опустилися з позиції найвищого статусу лідера інновацій до сильної групи інноваторів, а Естонія вперше приєдналася до групи сильних інноваторів.

За окремими індикаторами ефективності інновацій найкращими країнами ЄС в 2019 році стали:

- Данія - людські ресурси та сприятливе для інновацій середовище;
- Люксембург - привабливі дослідницькі системи;
- Франція - фінанси та підтримка;
- Німеччина - інвестиції;
- Португалія - інноватори в сфері малого та середнього бізнесу;
- Австрія - зв'язки;
- Мальта - інтелектуальні активи;
- Ірландія - вплив на зайнятість та вплив на продаж.

Україна за результатами Європейського інноваційного табло 2019 була віднесена до групи повільних інноваторів. Розглянемо динаміку зміни Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло України та деяких країн-сусідів (рис. 3).

Як можна побачити на рис. 3, Україна відстає від своїх сусідів за даним індексом протягом всього досліджуваного періоду. При цьому слід зазначити, що Угорщина, Польща та Туреччина відносяться до групи помірних інноваторів, а Болгарія, Румунія та Україна – до групи повільних інноваторів. Таким чином, лідерство за інноваціями в регіоні для України залишається пріоритетним напрямком, який повинний розвиватися та підтримуватися на державному рівні, з метою забезпечення переходу до країн з більш високим рівнем ефективності інноваційної діяльності.

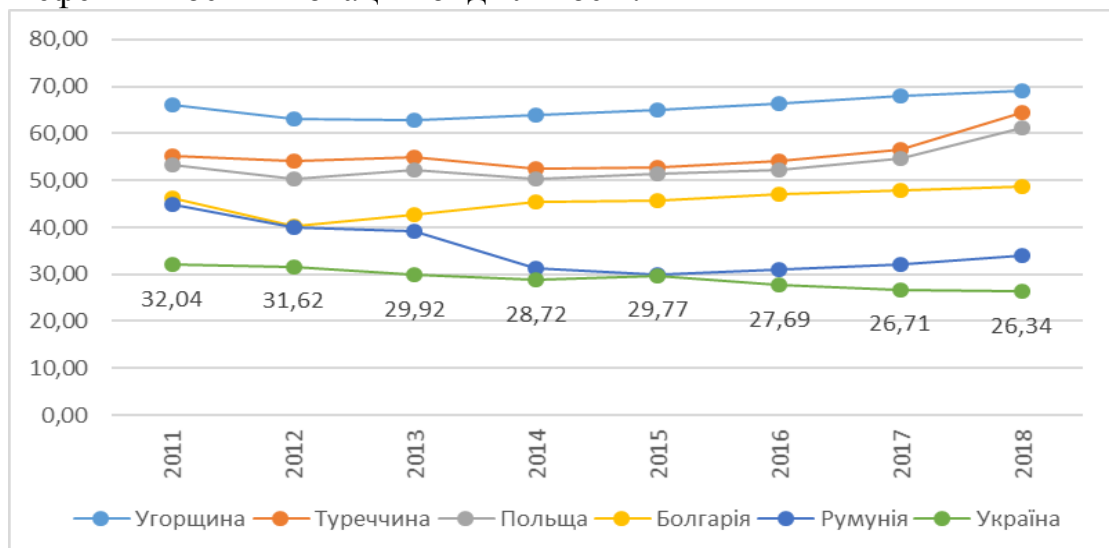

Рис. 3. Динаміка зміни Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло, 2011-2018 рр., значення індексу

Людські ресурси та вплив на зайнятість - найсильніші інноваційні аспекти України станом на 2019 рік. Також Україна отримала досить високі

оцінки за показниками зайнятості в наукомісткій діяльності, випускниками зі ступенем доктора наук та видатками на інноваційні та нерегулярні дослідження. В той же час, найслабшими показниками в сфері інноваційної діяльності для нашої держави були визначені зв'язки, сприятливе для інновацій середовище, фінанси та підтримка (рис. 4).

Рис. 4. Складові Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло для України, 2017-2018 рр.

Держаною службою статистики України щорічно видається статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність України» за яким можна простежити основні зміни в розвитку інноваційної системи нашої держави. Друга частина збірника надає інформацію про інноваційну діяльність промислових підприємств, дозволяючи робити прогнози щодо тенденцій ключових показників [4].

Розглянемо динаміку кількості українських підприємств, що впроваджували інновації (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка кількості українських підприємств, що впроваджували інновації, 2009-2018 рр.

За рис. 5 можна простежити тенденцію до спадання кількості вітчизняних підприємств, що впроваджували інновації починаючи з 2015 року. Станом на 2018 рік кількість інноваційних підприємств не значно зростає, але, на жаль, повернення до позитивних тенденцій докризового періоду не відбулося.

Вітчизняні промислові інноватори віддають перевагу продуктовим інноваціям, хоча процесні інновації поступово набувають популярності, в цілому повторюючи тренди продуктивних (рис. 6).

Рис. 6. Динаміка впровадження продуктивних та процесних інновацій українськими промисловими підприємствами, 2009-2018 рр.

Досить показовим в рамках проведення даного дослідження показником є обсяг реалізації інноваційної продукції українськими промисловими підприємствами (рис. 7).

Рис. 7. Динаміка обсягу реалізації інноваційної продукції українськими промисловими підприємствами, 2010-2018 рр.

*станом на 2016 рік розрахунок показника не проводився

Як видно з рис. 7, % реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції щорічно знижувався і становив станом на 2018 рік 0,8%, що може свідчити про недостатню якість вітчизняної інноваційної продукції та низький ступінь довіри споживачів, які, скоріше за все, віддали перевагу зарубіжним аналогам.

Станом на 2018 рік витрати на фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств склали 12 180,1 млн. грн. Розподіл за джерелами фінансування наведений на рис. 8.

За даними рис. 8 можна помітити, що інноваційний сектор нашої держави не є інвестиційно привабливим як для українських, так і для зарубіжних інвесторів. Фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств відбувається, в цілому, за рахунок їх власних коштів, адже державна підтримка також становить незначну долю в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності.

Рис. 8. Джерела фінансування інноваційної діяльності українських промислових підприємств, 2018 рік

Враховуючи те, що ряд міжнародних рейтингів оцінює фінансування інноваційного сектору України як незадовільне, спрогнозуємо динаміку витрат на інновації виходячи із наявної статистичної інформації (рис. 9).

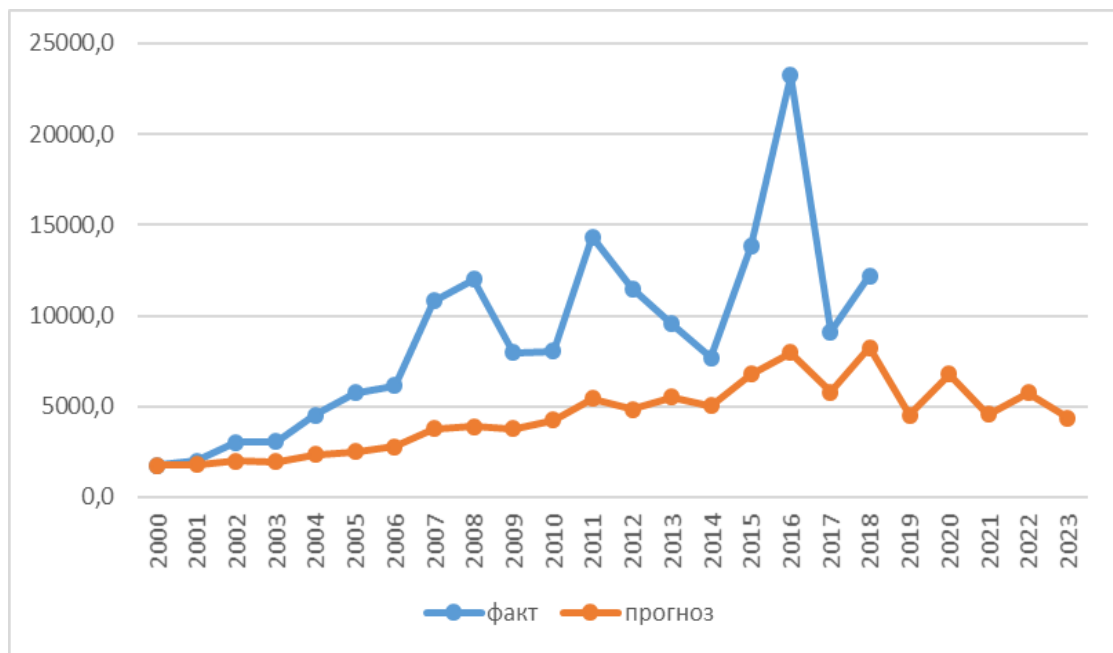

Рис. 9. Прогноз обсягів витрат на інновації, 2019-2023 рр.

Виконаний прогноз у сукупності із дослідженими тенденціями розвитку інноваційного сектору України дозволяє зробити припущення, що існує необхідність в проведенні ряду реформ щодо підвищення ефективності його функціонування. Перш за все, слід відзначити наявність ряду економічних факторів, які представлені недостатністю власних засобів та слабкою фінансовою підтримкою держави. Крім того, попит на вітчизняні товари інноваційного характеру є невисоким, що пояснюється низькою конкурентоздатністю продукції та її високою вартістю, яка зумовлена необхідністю значних витрат ресурсів усіх видів для її виробництва, низьким рівнем якості та довіри споживачів до національних товарів та послуг. Серед внутрішніх факторів слід відмітити низький інноваційний потенціал вітчизняних підприємств та відсутність інформаційної підтримки на державному рівні, яка б дала змогу вітчизняним виробникам отримати доступ до світових баз даних з метою розширення знань в області промислових та управлінських інновацій. Крім цього, подальшого розвитку потребує інноваційна інфраструктура, законодавча база та система мінімізації ризиків для виробників інноваційної продукції.

Список використаних джерел:

1. The Global Innovation Index (GII) 2019: Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>
2. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>
3. European Innovation Scoreboard 2019. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en

Полоус О.В. Інноваційна діяльність України: глобальний вимір та національні пріоритети розвитку. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення: Монографія. За редакцією Ареф'євої О.В. К.: ФОП Маслаков, 2020. 260 с. С. 84-91

---

4. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. 2018 рік. Державна служба статистики України. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf